

Marko Ribac

DINAMIKA IN DUH VSTAJNIŠTVA – KLASIFIKACIJA IN NASPROTJA MED PROTESTNIMI SKUPINAMI V SLOVENIJI

IZVLEČEK

V članku avtor pokaže, kako v času množičnih protestov oz. vstaj med decembrom 2012 in aprilom 2013 v Sloveniji ne moremo govoriti o enotni ali homogeni civilni družbi niti o poenotenem vstajniškem gibanju. Kvalitativna metodologija poglobljenih intervjujev in fokusnih skupin, ki jo je uporabil, ko je analiziral obdobje vstaj, mu omogoča prepoznati konflikte, antagonizme in raznolikost medsebojnih odnosov med skupinami. Članek zato predvsem klasificira vstajniške skupine in definira razlike med njimi. Različne frakcije, iniciative in gibanja so zato razdeljene v tri večje razrede: skupine novih družbenih gibanj prvega in drugega vala, ki jih konceptualizira s pomočjo Offejeve teorije novih družbenih gibanj, ter skupino antisistemskih gibanj, ki jih konceptualizira s pomočjo avtorjev svetovno-sistemske analize.

KLJUČNE BESEDE: vstaje, nova družbena gibanja, antisistemska gibanja, konflikti, anarhistične metode organiziranja.

The Dynamic and spirit of uprisings – classification and differences of various protest groups in Slovenia

ABSTRACT

The author argues that in relation to the mass protests or uprisings in Slovenia in 2012 and 2013 one cannot speak of a unified and homogenous civil society or a social movement. The qualitative methodology of in-depth interviews and focus groups used in his research process enables him to observe the largest conflicts, antagonisms and the diversity of relations existing between them. The article thus identifies and classifies the various groups actively participating in the uprisings, while also defining the differences among those groups. Protest fractions, initiatives and movements are classified in three different classes: two groups are conceptualised via Clauss Offe's theory on New Social Movements while the third group is classified by relying on the theory of antisystemic movements elaborated by the authors of world-system theory.

KEY WORDS: *uprisings, New Social Movements, antisystemic movements, conflict, anarchist methods of organising*

1 Uvod

V pričujočem članku želim klasificirati in razmejiti skupine ter gibanja, ki so aktivno organizirala, koordinirala ali participirala v »protestnem ciklu« (Della Porta in Diani 2006: 188–191) kolektivnih mobilizacij med novembrom 2012 in aprilom 2013 v Sloveniji. V slovenskem prostoru se je v tematizaciji dinamike takratne mobilizacije populariziral, kasneje pa tudi ustalil izraz »vstaja« (gl. Zavratnik in Kurnik 2013; Kirn 2014; Pavličič 2013; Tomanič Trivundža 2015). Zaradi specifičnih elementov, prisotnih v vstajah – množičnosti, nasilja, oblike formulacije protestnih zahtev itd. – je po mnenju nekaterih avtorjev oblika in čas vstaj treba jasno ločiti od protestov in aktivnosti ustaljenih civilnodružbenih akterjev: političnih strank, sindikalnih central, religiozних in nevladnih organizacij (gl. Kurnik 2013: 14–15). Množice protestnih skupin, ki je aktivno sodelovala na vstajah, ne moremo preprosto homogenizirati in jo odpraviti z izrazom civilna družba.¹ S tako posplošitvijo namreč pozabimo na njeno inherentno raznolikost in pluralnost.² Zgodovinska družbena gibanja, tako kot civilna družba, so izredno heterogena, prečijo jih razlike in konflikti, pa naj gre za alterglobalistično (Della Porta in Diani 2006: 2) ali anarhistično gibanje (Korošec 2014) ali pa nova družbena (Offe 1987), antisistemska (Wallerstein 2006: 91) ali delavska gibanja, institucionalizirana v sindikatih (Diani 1992: 23). Heterogene so zato tudi oblike upora in strategije, ki jih v svojem boju uporabljajo (gl. Nielsen in Cox 2013: 71–73). Na drugi strani tudi protest, kot politična forma, ki predpostavlja minimalno raven konflikta z »drugim«, ne predvideva nujno globokega konsenza med skupinami, tudi protestom so inherentna konfliktna razmerja med družbenimi gibanji in protestnimi skupinami (Dahrendorf 2004; Della Porta 2009: 73–75; Wallerstein 2006: 94–97). Zato je *vsebinsko mnogozvočnost vstaj*, kot se je izrazil eden od naših intervjuvancev, treba rekonstruirati, na prvi pogled precej nepregledno gmoto ali množico družbenih skupin

-
1. V času razpadanja socialističnih sistemov so se različna opozicijska gibanja in njihove koalicije v Srednji Evropi in tudi v Sloveniji identificirala s pojmom »civilna družba«, zato je ta označevalec mnogokrat, tudi v Sloveniji, prevzel določeno in neupravičeno legitimnost, ki ni bila ustrezno reflektirana (Kovačič 2013: 123–146; Vodovnik 2015: 122–126). Namreč, *prisila* je mnogokrat konstitutivni element civilne družbe, ravno tako kot sta to lahko ksenofobija in rasizem, zato civilna družba ni *a priori* branik pred avtoritarnimi mehanizmi države, njene dominacije ali eksploatacije, temveč lahko mehanizme eksploatacije in dominacije zasebne sfere (npr. trga, družine) prestavi v »javno« oz. civilno sfero (Bibič 1997: 28; Meiksins Wood 1990: 65, 73–74; Vodovnik 2015: 133). Tudi civilno družbo prečijo mnogi konflikti, zato je ne gre nasilno homogenizirati.
  2. Po besedah enega od sogovorcev v naši raziskavi se je samo v Mariboru za časa vstaj vzpostavilo 12 različnih iniciativ in skupin. KOKS-u (Koordinacijskemu odboru kulture Slovenije) pripada 42 različnih kulturniških skupin, nekoč mu jih je pripadalo 44. Odboru za pravično in solidarno družbo naj bi se pridružilo približno 850 ljudi. Zato je tudi interpretacije odgovorov, ki jih ponujam v članku, treba razumeti kot določeno obliko redukcije pluralnosti glasov in ni reprezentativna za vsakega člana ali članico gibanja, ki sem ga uspel preučiti.

ter posameznikov in posameznic (Kirn 2014: 119) pa deducirati na posamezne elemente ter jih v tej posamičnosti in odnosih do drugih skupin tudi misliti.

Svojo analizo bom začel s formulacijo teze in razgrnitvijo metode preučevanja. Nadaljeval bom z orisom in identificiranjem klasičnih »novih družbenih gibanj« iz 1980. let in kulturniških skupin, ki so jim blizu (razdelek 3.1). V osrednjem delu (razdelek 3.2) se bom posvetil skupinam, ki delo novih družbenih gibanj poglobljajo in nadaljujejo v okviru spremenjenih razmer v slovenski družbeni strukturi. Na koncu (razdelek 4) bom nekaj prostora namenil tudi skupinam, ki bi jih lahko označili kot antisistemske (Arrighi 1989; Wallerstein 2004: 250–262; Wallerstein 2006: 90–100).

2 Teza in metodologija

Sociologija družbenih gibanj in kolektivnega delovanja ponuja številne definicije gibanj, ki prihajajo iz raznolikih teoretskih perspektiv (Blumer 1946/2008; Buechler 2000; Crossley 2002: 2–7; Nielsen in Cox 2013: 66; Offe 1987) in so formulirane v skladu z njihovimi temeljnimi predpostavkami (Tang 2011; Buechler 2000: 3–8, 18). Sam sprejemam definicijo Maria Dianija (1992: 13; gl. tudi Della Porta in Diani 2006: 20–22),³ ki pravi, da je družbeno gibanje »mreža neformalnih interakcij v pluralnosti posameznikov, skupin ali organizacij, ki so na podlagi skupne kolektivne identitete vpleteni v politični ali kulturni konflikt«. Definicija predpostavlja štiri dimenzije dinamike družbenega gibanja: a) mrežo neformalne interakcije, b) skupna prepričanja in solidarnost, c) kolektivno delovanje na področju konfliktne problematike, d) delovanje, ki se večinoma odvija zunaj institucionalne sfere in rutiniziranih postopkov/procedur družbenega življenja (Diani 1992: 7–18). Na podlagi eksplikacije štirih dimenzij zato postavljam tezo članka, ki pravi, da v obdobju vstaj ne moremo govoriti o vstajniškem *gibanju*, saj je umanjkal element b) iz Dianijeve definicije, tj. vzorec skupnih prepričanj, ki so ključni za karakterizacijo gibanja.

Ko bom v članku klasificiral skupine, ki so tvorile jedro vstaj, bom to storil tako, da bom interpretiral podatke, ki smo jih v raziskovalni skupini na Mirovnem inštitutu pridobili s pomočjo poglobljenih intervjujev in fokusnih skupin z aktivnimi udeleženci in udeleženkami vstaj.⁴ Ker so intervjuvanci in intervjuvanke umeščeni v različne sfere družbenega prostora, ravno s pomočjo različnih *interpretacij in reinterpreteracij pomembnega družbenega dogodka* (Devine 2002: 199; Ragin 2007: 99) lahko konceptualiziram razlike, konflikte in antagonizme med njimi. Ker agensov »nič ne klasificira bolj kot njihove lastne klasifikacije« (Bourdieu 2003: 87), bo samo identificiranje vzrokov vstaj, opredeljevanje do nasilja in odra na vstajah, klasifikacija demokracije itd., ki so jih v intervjujih in fokusnih skupinah elaborirali aktivisti in aktivistke, omogočilo njihovo natančnejšo klasifikacijo in identifikacijo.

-
3. Dianijevi definiciji tako v besedilu kvečjemu dodajam dodatne dimenzije in poudarke, ki so jih opredelili in izpostavili avtorji drugih teoretskih perspektiv, njegovi definiciji, ki se mi zdi najbolj plodovita med vsemi, pa ničesar ne odzvemam.
  4. Posnetke in transkripte intervjujev ter fokusnih skupin hranimo na inštitutu, kjer je bila opravljena tudi večina raziskovalnega dela. Več o metodologiji in vzorcu gl. uvod v tokratni tematski blok Družboslovnih razprav. V svojem članku se naslanjam na interpretacijo 10 transkriptov (pogovorov z 10 vstajniškimi skupinami).

3 Razmejitev vstajniških skupin in nasprotja med njimi

V posebno izostritev nasprotij in morebitnih konfliktov med prvim in drugim valom novih družbenih gibanj me vodijo tako teoretski okvir konceptualizacije novih družbenih gibanj kot pridobljeni podatki, ki smo jih v raziskovanju pridobili. Teoretski in konceptualni okvir novih družbenih gibanj iz 1980. let se naslanja na (teoretsko) prevodno literaturo (Offe 1987; gl. tudi Mastnak 1985), ki ponuja ustrezen kategorialni aparat za interpretacijo pridobljenih podatkov. Ker je problematika novih družbenih gibanj v tukajšnjem prostoru ustrezno tematizirana in popisana (gl. Hafner Fink 1992; Jalušič 2001; Kovačič 2013; Mastnak 1992; Vurnik 2005; Vodovnik 2015), je možna tudi produktivna primerjava med skupinami prvega in drugega vala.

3.1 Stara nova družbena gibanja 1980. let

Najprej moram osvetliti lastnosti skupin, katerih vidni predstavniki, ožja vodstva ali odbori pripadajo novim družbenim gibanjem (in t. i. civilni družbi) iz 80. let prejšnjega stoletja.⁵ Mnogi so danes državljani, ki pripadajo starejši generaciji te države, katere »disidentski« habitusi in praksa so se konstituirali v nekem drugem času in državi (gl. Bibič 1997: 20–33; Vurnik 2005). Gre za skupine, ki so v panevropskem delu kapitalističnega sistema nasprotovala predvsem institucijam in usmeritvam t. i. poveljnega »keynesianskega kompromisa«, konsenza kapitalistične organizacije gospodarstva, socialne države blaginje ter liberalnih parlamentarnih demokracij (na Zahodu) ali partij (na Vzhodu) (Offe 1987: 9–12; Bembič 2012: 16–23; Wallerstein 2004: 256). V 1980. letih so v okviru Jugoslavije v ospredje postavili nacionalno vprašanje in konstituiranje države (Bibič 1997: 97–101; Kirn 2014: 108), v novi državi pa politične spremembe poskušali uveljaviti predvsem s pomočjo mehanizmov in vzvodov v »političnem polju« (Bourdieu 1991) ali kot organizacije in asociacije, ki vplivajo na nosilce državnih funkcij (Vodovnik 2015: 122–133). Zato njihovo tedanje udejstvovanje sodi k – kot temu sami pravijo – »predzgodovini« (KOKS, intervjuvanec/-ka 1) vstajništva.

V vstajah leta 2012 in 2013 so sodelovale tri takšne skupine: Koordinacijski odbor kulture Slovenije (v nadaljevanju KOKS), Odbor za solidarno in pravično družbo ter feministična skupina Nič brez nas žensk. Sklepati gre, da je to razlog, zakaj je tu še vedno možno z nostalgijo slišati o »eksistenci naroda« ali države (KOKS, intervjuvanec/-ka 1), afinitete do prakse »jugoslovskega samoupravljanja« ali »komemoracij 2. svetovne vojne« (Nič brez nas žensk, intervjuvanec/-ka 1), pojavih in procesih, ki pri ostalih aktivistih in aktivistkah ter mlajših generacijah v odgovorih niso poudarjena.⁶ Sklepati gre, da je

5. V celotnem drugem delu članka se bo pogostokrat pojavila beseda gibanje, a je pri tem treba vedeti, da govorim o družbenih skupinah v okviru konceptualizacij t. i. novih družbenih gibanj, ki jo je najprej ekspliciral Habermas (gl. 1981/2008), izdatno pa so jo razvili Claus Offe (1987) v nemškem, Alain Tourraine (1985) v francoskem in Alberto Mellucci v anglo-ameriškem svetu (gl. Buechler 2000: 45–51; Crossley 2002: pogl. 8; Della Porta in Diani 2006: 6–9).

6. Bralca in bralko bi na tem mestu želel opozoriti, da sem v postopku pisanja, ko sem citiral odgovore aktivistov in aktivistk, njihove odgovore tehnično in pravopisno prilagodil obliki znanstvenega članka. To sem storil zato, da bi besedilo kot celota ostalo berljivo, brez spremembe tona in

v marsikateri vstajniški akciji teh akterjev/akterk šlo za sektorsko zaščito ekonomskih, kulturnih, socialnih in simbolnih interesov. »Pri pisateljih, se pravi, pri kulturnikih, za katere bi človek predpostavljaj, da bodo presegali svojo ozko skupino, se je izkazalo, da so se zbudili in aktivirali takrat, ko so bili ogroženi, medtem ko jih danes, npr. KOKS, nikjer več ne zaznaš« (Solidarnost, intervjuvanec/-ka 1). Gre za očitke o ozko definiranem uporuh varčevalni politiki vlade tedanjega premiera Janeza Janše, ko je ta posegla v določene sektorje družbenih polj (znanstveno, univerzitetno, kulturno, birokratsko ipd.), kjer naj bi se ti, ki so postali z nastopom rigorozne varčevalne politike tudi eksistencialno ogroženi, organizirali »okoli ekonomskih vprašanj« (KOKS, intervjuvanec/-ka 2).⁷ Vlada je »napadla Društvo slovenskih filmskih ustvarjalcev, ukinila Ministrstvo za kulturo, zagrozila z ukinitvijo Javne agencije za knjigo« in poskušala nasilno »razdvojiti javni in zasebni sektor« (KOKS, intervjuvanec/-ka 2). Kljub temu se je KOKS tudi kasneje, v času vstaj, angažiral, člani odbora pa so sami sebi pripisali predvsem institucionalno podporo pri koordinaciji vstaj. Društvo slovenskih pisateljev je poleg tega, da naj bi »množicam dali besedo«,⁸ bilo tisto, ki je vstajniškim skupinam ponudilo prostore za sestanke koordinacije vstaj in organiziralo forume. Med drugim je organiziralo tudi tistega, ki je pokazal na heterogenost definicij in pomena dialoga ter razdvojil vstajniške skupine, 31. januarja 2013 v Cankarjevem domu (gl. Pavlišič 2013). Medtem ko ga tisti iz vrst organizatorjev, ki so se pri organizaciji oprli na svoj socialni in simbolni kapital (Bourdieu 1986), označujejo za »kongres, na katerem bi formalizirali vstajniško gibanje« (KOKS, intervjuvanec/-ka 2), ga drugi označujejo za »ne najbolj demokratično izkušnjo vstaj« (Iniciativa za demokratični socializem, v nadaljevanju IDS, intervjuvanec/-ka 1), ki jo organizira »elitistična organizacija« (Vstajniške socialne delavke, intervjuvanec/-ka 1), ki favorizira »rigidno formo nastopanja in komunikacije« (IDS, intervjuvanec/-ka 1).

Na drugi strani se starejšim udeležencem vstaj zdi, da je njihova preteklost igrala preveliko vlogo v sklepanju zaveznistev, da jim določene skupine očitajo pretekle družbene angažmaje, pri čemer določeni akterji in akterke v teh očitkih neutemeljeno generalizirajo: *«.../ vstajništvo s svojim razmislom, da ljudi ne cenimo po dejanjih, ampak po tem, kaj je nekdo bil, ali je bil član kakšne stranke ali politik. Del vstajništva je cenil, če do sedaj nisi bil nikjer aktiven, bil pa si okužen, če si se v preteklosti na določenem področju družbeno angažiral. Pri tem niso gledali na to, kaj konkretno je nekdo počel v življenju (Odbor za solidarno in pravično družbo, intervjuvanec/-ka 1).*

---

hitrosti naracije. Verjetno ni treba posebej opozarjati, da se kljub temu vsebina povedanega ni spreminjala. Menim tudi, da je dovolj, če označim, kateri protestni skupini ali gibanju posameznik ali posameznica pripada, ohranjam pa njuno anonimnost, saj menim, da identiteta sogovorcev in sogovork ni ključna za argument, ki ga razvijam.

7. Ekonomski boj se je začel na simbolni ravni z javnimi pismi in razglasi. KOKS je namreč nastal dobro leto pred množičnimi vstaji v Sloveniji, saj je že »pred nastopom Janševe vlade ta razglasila, da ministrstva za kulturo ni več« (KOKS, intervjuvanec/-ka 1).
8. Ta izjava pravzaprav pripada aktivistom Vseslovenske ljudske vstaje (v nadaljevanju VLV), ki so aktiviste KOKS-a k skupnemu boju prepričevali z revolucionarnimi besedami pamfletnega stila: »Vi nam daste besedo, mi pripeljem množice«.

Razcep v protestnem vrenju je viden tudi, kadar podrobno preučimo skupine enega izmed klasičnih »novih družbenih gibanj« (Offe 1987: 15), tj. feministično gibanje, ki je, kot bi rekla Hannah Arendt, razdeljeno v »neštete klike, ki niso niti frakcije« (Arendt 2006: 14). Aktivistke Nič brez nas žensk v svojih odgovorih izdatno zagovarjajo boj skozi institucije in organizacije političnega polja, pa čeprav iz lastne zgodovinske izkušnje strankarsko politiko vidijo kot »produkt kapitala, saj je v Sloveniji v 1990. tisti, ki je imel več denarja, zbral somišljenike, opredelil, s tem pa tudi vodil strankarski boj« (Nič brez nas žensk, intervjuvanec/-ka 1). Kljub temu se je feministična skupina kot celota v delovanju navzven in v naslavljanju svojih zahtev naslonila na lokalno socialdemokratsko stranko (Združeno listo socialnih demokratov, današnje Socialne demokrate), boj za enakopravnost žensk pa večinoma bojevala skozi »spremembe volilne zakonodaje«, promocijo »elektronskih volitev«, formalni »stik in pritisk na ministre«, »debate v državnem svetu in zboru«, v času vstaj pa predlagala celo svojo »vlado v senci« (Nič brez nas žensk, intervjuvanec/-ka 1). Eni od skupin, Feministični Akciji (v nadaljevanju FemA), se je ta »državni feminizem«, kot ga imenujejo, zdel »precej nedemokratičen« (FemA, intervjuvanec/-ka 1), zato so se v času vstaj od skupine Nič brez nas žensk ločile. Aktivirajo se »na pobude posameznic« iz lastne skupine, same sebe pa razumejo kot »neko instanco pritiska na politiko« (FemA, intervjuvanec/-ka 1). FemA tako stoji na določenem kontinuumu med novimi družbenimi gibanji prvega in drugega vala. Poskus sodelovanja z Vstajniškimi socialnimi delavkami, ki so jim teme s področja feminizma blizu in jih uvrščam v drugi val novih družbenih gibanj, namreč ni uspel, saj so Vstajniške socialne delavke »skeptične do političnega angažmaja Fem-e« (FemA, intervjuvanec/-ka 1).

3.2 Drugi val novih družbenih gibanj – kritika predhodnikov in preoblikovanje boja

Določen segment vstajniških skupin je moč konceptualizirati znotraj teorij o novih družbenih gibanjih, predvsem Offejeve (1987), a bi bilo, če želim skupine iz razdelka, ki ga bom razvil tu, ustrezno tematizirati, določene vidike Offejeve teorije treba aktualizirati. Ko v okviru novih družbenih gibanj govorim o aktualizaciji, se pojavi pertinentno vprašanje: katera gibanja so potemtakem nova, tista iz 1970. in 1980. let ali tista, ki njihovo delo v preoblikovani obliki nadaljujejo? Na mnoge kritike, ki so v devetdesetih letih prejšnjega stoletja opozarjale, da nova gibanja, gledano zgodovinsko, niti niso tako nova (gl. Calhoun 1993), je odgovoril Stephen Buechler, ko je opozoril, da t. i. novih družbenih gibanj ne smemo ločevati od (analize) družbenih struktur, v katerih nastajajo, saj ne nastajajo v izolaciji. Tisto, kar je potemtakem na novih družbenih gibanjih (današnjih in tedanjih) novo, je preoblikovano družbeno okolje, v katerem se ta gibanja konstituirajo.⁹ Novi so narava,

9. »Nič novega ni v moralnih zahtevah in načelih, kot so dostojanstvo in avtonomija posameznika, integriteta fizičnih življenjskih razmer, enakost in participacija ter miroljubne in solidarnostne oblike družbene organizacije. Vse so predhodno ukoreninjene tako v modernih političnih filozofijah, estetskih teorijah in gibanjih (delavskih kot buržoaznih) zadnjih dveh stoletij. V tem smislu nova gibanja niso ne predmoderna ne postmoderna, temveč so le sodobniki družb, v katerih živijo« (Offe 1987: 42).

delovanje, mehanizmi in vzvodi družbenih struktur, na katere odgovarjajo (Buechler 2000: 49–50), zato jih od teh struktur nikakor ne smemo ločiti niti jih ločeno analizirati.¹⁰ Problematika skupin, ki jih lahko štejemo v prenovljen boj novih družbenih gibanj, ohranja fokus »protijavnosti« oz. »alternative« iz 80. let prejšnjega stoletja (gl. Vodovnik 2015: 125). Vprašanja se še vedno večinoma predstavljajo z ekonomske eksploatacije in razrednega antagonizma v vprašanje dominacije in eksploatacije, ki nima nujno ekonomskega pomena. Opozarjajo na različne dimenzije kakovosti življenja, osredotočajo se na posameznikovo samorealizacijo, participacijo, človekove pravice – na prevlado moških nad ženskami, dominacijo birokracije ali tehnokracije nad delavci, aktivirajo se, ko se vzpostavi konflikt na področju lokalne ekologije ali mestne problematike (Habermas 2008: 201; Vodovnik 2015: 126). Ker enakopravnih medsebojnih odnosov, dinamike vojaške racionalizacije ali ekološke katastrofe ne morejo vzpostaviti oz. rešiti dominantne politične in ekonomske institucije, ki jih mnogokrat celo povzročijo, se novim družbenim gibanjem drugega vala zdi nekonsistentno, če bi se pri iskanju rešitev oprli ravno nanje (Offe 1987: 45; gl. spodaj).

Toda skupine drugega vala skupinam s konca 1980. in začetka 1990. let očitajo institucionalnost in hierarhičnost, željo po transformaciji družbe v okviru strategije prevzemanja državne oblasti, vse očitke pa dodatno vpnejo še v protikapitalistično kritiko.¹¹ Radikalnejši in anarhistični tokovi disidentstva so se na Zahodu pojavili ravno zato, ker so se aktivisti in aktivistke prvega vala vključili v stranke in institucije ter se organizirali v (včasih precej hierarhično organizirane) skupine pritiska (Bibič 1997: 24–26 in 111; Crossley 2002: 165), ki v svoje programske teze vključujejo le nekaj več retorike o ekologiji, seksizmu ali rasizmu (gl. Wallerstein 2004: 256–257).

Ker so se od konca 1980. let preoblikovali institucionalni mehanizmi organiziranosti političnega polja, ki je v Sloveniji danes organizirano na način liberalne parlamentarne demokracije in tekme hierarhično organiziranih političnih strank (Bibič 1997: 94; Vodovnik 2015: 122), se pomemben del fokusa tovrstnih vstajniških skupin premakne na poglobitev demokracije in kritiko mehanizmov parlamentarizma. Zato sledijo anarhističnim metodam organiziranja odnosov v obliki horizontalnih mrež, samoorganiziranih skupin in avtonomnih iniciativ ter organizacij samoupravljanja (Korošec 2014: 36).

Iniciativa mestni zbor (IMZ), ki organizira »neposredno-demokratične skupščine« (ibid.), t. i. mestne zборе v mariborskih soseskah in krajevnih skupnostih, si prizadeva, da vsi zbori delujejo v skladu z dvema organizacijskima načeloma: načelom konsenza in načelom »direktne akcije«. *»O določeni zadevi se debatira tako dolgo, dokler se ne*

10. Nova družbena gibanja prvega vala so se v 1960. letih namesto na industrijski konflikt med kapitalom in delom osredotočila na vprašanja ženske osvoboditve in enakosti, zaščite okolja in demilitarizacije (Diani in Della Porta 2006: 6–9). Wallerstein (2006: 256–257) piše o zavračanju »strategije dveh korakov« in dvom v državo, proti kateri so ta gibanja usmerila svoje delovanje. Vsaka doba generira svoja vprašanja; drugi val gibanj jih, kot bom pokazal v tem razdelku, zato postavlja drugače.

11. K drugemu valu novih družbenih gibanj umeščam skupine Vstajniške socialne delavke, mariborsko skupino Iniciativa mestni zbor (v nadaljevanju IMZ), Feministična akcija (FemA) in tri skupine, združene v Mrežo za neposredno demokracijo (v nadaljevanju MND).

doseže popolnega strinjanja zbranih občanov, ko zadevi nihče več ne nasprotuje«¹² (IMZ, intervjuvanec/-ka 1). Tako deluje IMZ tudi navznoter, vse odločitve znotraj naše skupine se sprejemajo s konsenzom, »vodij ni, ni uradnega govorca ali govorce – zavestno« (IMZ, intervjuvanec/-ka 2). Te skupine sledijo ideji prefiguracije oz. prefigurativne politike kot načina političnega organiziranja in delovanja, ki je svoj zagon dobila predvsem v zadnjih štirih desetletjih, kjer je »pot že del cilja« (Korošec 2014: 51), s katerimi družbena gibanja ustvarjajo prihodnost v sedanosti oz. vsaj deloma prefigurirajo družbene spremembe, za katere si prizadevajo (Della Porta 2009: 87–89; Vodovnik 2015: 75) in kjer demokracija postane prejšnji način življenja, in ne oblika vladanja (Bibič 1997: 12). Podobno kot deluje IMZ, deluje tudi FemA:

Predlagateljica, tista, ki se na določenem področju čuti bolj kompetentno ali angažirano, prevzame vodenje, izdelavo ali pripravo (dokumenta, izjave, intervencije; op. M. R.) in jo koordinira. Zbirajo se mnenja, vsaka stvar gre v debato, v dodatne ideje, predloge. Potem se izoblikuje enoten dokument. Na posameznici je, koliko naštudira zadevo, na drugih pa, da to korigirajo in gledajo, da je vse, kar je ključnega, tudi zajeto (FemA, intervjuvanec/-ka 2).

Ena od novosti te politične paradigme novih družbenih gibanj je intrinzična vrednost delovanja, ki posledično politične spremembe veže na revolucijo vsakdanjega življenja (Offe 1987: 15; Vodovnik 2015, 127), na vprašanja zdravja, telesa in spolne identitete, lokalnega, mestnega in neposrednega okolja (Offe 1987: 15). Upor se konstituira proti tendencam »kolonizacije življenjskega sveta« (Habermas 2004), kolonizacije posameznikovih dispozicij in shem habitusa (Bourdieu 2002), ki jih kolonizirajo procesi ekonomsko-administrativnega kompleksa, birokratizacija, pretirana regulacija in ekstenzivnejši nadzor (Habermas 2008: 201–203; Offe 1987: 15–16).

Kljub temu da so dominantne institucije pretoge in diskreditirane, pa tisti, ki uporabljajo nekonvencionalne prakse politične akcije, tega ne počno zato, ker bi jim manjkale (ali se jih ne bi zavedali) izkušnje z razpoložljivimi konvencionalnimi oblikami politične participacije; nasprotno, ti nekonvencionalni akterji so razmeroma izkušeni v uporabi konvencionalnih vzvodov in mehanizmov in pogosto frustrirani zaradi njihovih omejitev (Offe 1987: 45–46). Ali kot pravijo intervjuvanke: »Me želimo okrepiti socialno delo, vendar takšno socialno delo, kot bi ga me želele. Takega, ki ni preveč birokratsko in nadzorniško usmerjeno in ki ne samo sledi sistemu, državi in samo izvaja zakone, ampak takšno, ki je bolj radikalno« (Vstajniške socialne delavke, intervjuvanec/-ka 1).

Kako funkcionira državni feminizem ali aktualne ustanove, ki naj bi reprezentirale žensko problematiko? Zdi se mi, da preferirajo »mainstreamovske« teme, ki niso

12 Drugo načelo, načelo »direktne akcije«, določa, da »ko nekdo nekaj predlaga, pri izvedbi predloga tudi sodeluje. Ponavadi se ustvari delovna skupina ali določi ustrezno število udeležencev zbora, ki potem naredijo tisto, za kar so se dogovorili. A na vsak način se hočemo izogniti temu, da bi kdorkoli delal karkoli namesto nekoga drugega. Torej, če imaš problem, se moraš angažirati sam, da boš ta problem rešil« (IMZ, intervjuvanec/-ka 1). V skladu z obema načeloma so usklajeni tudi notranji odnosi v Anarhistični fronti Posavje, kar so nam v fokusni skupini potrdili sogovornici Anarhistične fronte.

problematične, so omejene in neproblematične. Ko se pa dejansko poskuša nekaj doseči, ko imaš neki javni ali pa družbeni cilj, gre ta po klasični ospoljeni delitvi (FemA, intervjuvanec/-ka 1).

Akcijski prostor novih družbenih gibanj drugega vala je prostor neinstitucionalne politike in ni zagotovljen ne v doktrinah ali praksah liberalne demokracije ne v mehanizmih socialne države (Offe 1987: 14). Predmet kritike je zato tudi ideja predstavnštva poklicnih interesov in institucionalizirane organizacije klasičnega delavskega boja, ki so del korporativistične državne ureditve:

Sindikati so hierarhična organizacija, ki s pomočjo hierarhije vzpostavi to, da se množica na protestu zbere. Imeli so priložnost, da v vstajah zahtevajo vse tisto, kar se je od leta 1991 v Sloveniji izgubilo. Ko imaš ti nekaj deset tisoč ljudi na ulici, si lahko privoščiš, da ustaviš državo za nekaj dni pa rečeš, zdaj se bomo pa malo drugače pogovarjali (MND, intervjuvanec/-ka 1).

To pomeni, da začne skupina, ki je v samem temelju antietatistična, iz praktične nuje aktivizma in strukture, v kateri deluje, preučevati mehanizme in strukture države, saj lahko deluje le skozi njo: »Sedaj se želimo pravno lotiti tudi preoblikovanja državne zakonodaje; državne zato, ker ne moreš vsega urediti na občinski ravni oziroma skoraj nič ne moreš urediti na občinski ravni« (IMZ, intervjuvanec/-ka 2).

Potrjuje se, kot je dokazoval že Offe (1987: 41), da zunajinstitucionalnih oblik akcije, ki jih zagovarjajo aktivisti in aktivistke teh skupin, ne uporabljajo in upravičujejo v imenu eksplicitno izražene revolucionarne politične doktrine, ampak eksplicitno s sklicevanjem na nesposobnost učenja in strukturno pomanjkanje odzivnosti uveljavljenih institucij.

Vse uradne strukture so huda omejitev. Bolj kot ne je naša država strukturirana tako, da ljudem na nobeni točki ni dana možnost karkoli urediti. Sploh pa ne morejo urediti ničesar, če so organizirani kot kolektivna enota. Če greš na občino, obstajajo upravni postopki, da ti dokumente uredijo. Če pa hočeš pravno-formalno vplivati na dogajanje, v skupnih organih /.../, za to pa nimaš nobene možnosti in ti ostanejo samo neformalni pritiski. Opozarjaš, gnjaviš, kritiziraš po časopisih in upaš, da se tisti na oblasti odzovejo (IMZ, intervjuvanec/-ka 2).

Ne gre namreč pozabiti, da izkušnja nekaterih vstajnikov in vstajnic s policijskim nasiljem ni zgodovinsko vpeta v boj proti partijskim režimom, saj tudi izvršilna oblast, ki se konstituira v okviru strankarsko organiziranega polja parlamentarne demokracije, za zatrtje upora aktivira represivni aparat države. »V Mariboru je bil naboj drugačen kot v drugih mestih. Militarizirana policija na konjih, množične in neselektivne aretacije, slabšalen odnos do aretiranih, odrekanje zdravniške pomoči in sanitarij, za slovenske razmere pospešeni sodni postopki, politične preference sodnikov, ki vplivajo na izrek kazni itd.« (Svoboda vstajnikom, intervjuvanec/-ka 1).

Offe (1987: 42) eksplicitno poudarja, da vrednote novih družbenih gibanj sploh niso nove. Kar je novo, je dvom, da bodo njihove lastne vrednote ali celo vrednote samih institucij, ki jih kritizirajo, uveljavljane v okviru delovanja dominantnih institucij, kot so lastnina in tržni mehanizmi, strankarski parlamentarizem, nuklearna družina ali institucije množične kulture in množičnih komunikacij. In tako kot so »sindikalisti kot člani ekonomsko-socialnega

sveta dosegli zgolj to, da se socialne pravice niso izlile iz vreče, temveč iz nje kapljajo ven počasi« (MND, intervjuvanec/-ka 2), tako različnih ljudi

ne more predstavljati omejeno število predstavnikov v parlamentu, /.../ ki izgubijo stik z realnostjo, ko vstopijo v parlament, ker imajo zelo visoke plače in privilegije, živijo zelo ugodno, zelo lagodno življenje, posebej po nekaj letih v parlamentu, in ne vedo, kaj pomeni, če si reven, če ne moreš dobiti službe, če si nadzorovan (Vstajniške socialne delavke, intervjuvanec/-ka 2).

To, kar problematizirajo ti aktivisti in aktivistke, torej »niso vrednote, ampak način uresničevanja vrednot in predpostavljene povezave med zadovoljitvijo različnih vrednot« (Offe: *ibid.*) Gibanja pa se z neuresničevanjem deklariranih vrednot srečujejo na mikroravni vsakodnevne aktivistične prakse:

V Radvanju so ravno s pomočjo mestnega zbora v pol leta delovanja dobili ambulanto, za katero so prosjčili in jim je bila obljubljena že pred leti. In z njihovo pomočjo so potem uredili prostore in vse potrebno in v nekaj mesecih so to ambulanto tudi imeli (IMZ, intervjuvanec/-ka 3).

Ali podobno: »Do lanskega leta smo na eni ulici 30 let čakali na prehode za pešce, dobesedno 30 let. Prvi papir je iz leta 1982, ko so zahtevali prehod, in ga niso dobili. Vse do lanskega leta, ko smo organizirali akcijo in ‚zebro‘ najprej narisali sami« (IMZ, intervjuvanec/-ka 2).

4 Antisistemska gibanja in različni pogledi na preseganje kapitalizma

Na koncu naj osvetlim še skupine, ki si prizadevajo za spremembe kapitalističnega družbenega reda in njegovih osrednjih institucij in ki bi jih lahko v jeziku teorije svetovnih-sistemov opredelili kot antisistemska družbena gibanja (Arrighi 1989; Wallerstein 2004: 250–255; Wallerstein 2006: 90–100, 135), saj po prepričanju teh skupin večino temeljnih družbenih konfliktov generirajo mehanizmi, značilni za kapitalizem.¹³ V času vstaj, ki ga preiskujem, mislim predvsem na socialistične in socialdemokratske stranke ter anarhistično gibanje. Da bi jih lažje razlikovali, lahko na tem mestu razliko med skupinama označimo kot razliko med organizacijami, ki želijo postati institucionalizirana ali »gibanja od zgoraj« (Nilsen in Cox 2013: 66–73), in mrežami, ki jih označimo kot »gibanja od spodaj« (*ibid.*: 73–79). Manj ustrezno razlikovanje bi bilo tisto, ki bi prvo skupino označilo kot reformno in drugo kot revolucionarno (gl. Blumer 2008: 71). Temeljna razlika med skupinama se manifestira v razpravi o strategiji, tj. kako strateško in taktično uporabiti ali napasti državo, da bi odpravili strukture kapitalističnega reda (Wallerstein 2004: 251). Prva skupina želi temelje družbenih razmerij spremeniti skozi mehanizme in vzvode obstoječih institucij,

13. Izredno kompleksne pojave, kot sta kapitalizem in revolucija, na tem mestu poenostavljam, hkrati pa se zavedam, da bi morala biti fokus natančnejšega analitičnega pretresa. Za potrebe tukajšnje argumentacije jasnost obeh pojmov ni tako pomembna, zato ju zaenkrat sprejemam nekritično in ju puščam v njuni splošnosti, s tem pa na žalost tudi v relativni nejasnosti.

aparatov in polj države, organizirajo se v politične stranke in se skušajo povezati z obstoječimi sindikati. Ker svoj boj nadaljujejo v političnem polju (Bourdieu 1991), to implicira tudi boj za prevzem nadzora nad mehanizmi, ki *upravljajo* podsisteme oz. polja v državi, nad birokratskim poljem, nad političnim poljem, nad ekonomskim poljem, da bi prišli do željenega cilja: radikalne transformacije kapitalističnega sistema. Tu se pokaže jasen konflikt med skupinami, ki se organizirajo s pomočjo anarhističnih metod organiziranja, in tistimi, ki zagovarjajo boj v okviru prevzetja oblasti. Anarhisti in nova družbena gibanja drugega vala opozarjajo stranke, da si država lasti monopol nad legitimno fizično prisilo (Weber 1992: 22, 58), tisti, ki si prizadeva za prevzem »državne oblasti«, pa si prizadeva tudi za prevzem nadzora nad represivnimi aparati države (kot so sodišča, policija, vojska, zapori, uprava, ki delujejo s silo in prisilo) (Althusser 2000: 68–71). Ali kot pravi eden od intervjuvancev: *»Parlamentarna demokracija ima svoje omejitve, in ko pride do svoje omejitve, potem ureja javni red in mir s posebnimi enotami policije, ki imajo takšna pooblastila, kot jih imajo. To je pa pač pretepanje, špricanje s solzilcem. Če pa to ne zadostuje, ima pa še vodne topove, helikopterje, konje ipd.«* (MND, intervjuvanec/-ka 1).

4.1 Anarhistično gibanje

Na žalost se moram poglobljeni razpravi o anarhističnem gibanju in njegovi vlogi v vstajah izogniti, saj smo v raziskavo uspeli vključiti le eno od anarhističnih skupin, združenih v Federacijo za anarhistično organiziranje (FAO).¹⁴ Njihova spoznanja in razmišljanja tako žal niso dovolj reprezentativna, da bi bralcu ali bralki ustvarila celovitejšo podobo gibanja, saj je tudi anarhizem, kljub temu da navzven pogostokrat deluje konsistentno, homogeno in enotno, notranje heterogen, konflikten in topološko pluralen (Korošec 2014: 31).¹⁵ Anarhistično gibanje omenjam zato, ker je pomembno za razpravo, ki jo razvijam v tem članku. Menim namreč, da je zgolj v primeru anarhistične fronte moč govoriti o gibanju, v pomenu definicije, ki jo je razvil Mario Diani (1992). Pri slovenski Federaciji za anarhistično organiziranje (FAO) (gl. Korošec 2014: 45–49), ki povezuje osem aktivnih skupin ter številne posameznike in posameznice, gre za neformalno mrežo, in ne za rigidno strukturo, ki temelji na skupnih prepričanjih in verjetjih, ki se mobilizira glede konfliktnih tematik in v svojem delovanju pogosto uporablja obliko protesta (Diani 1992: 7–18). Anarhistično gibanje predstavlja (in bi moralo predstavljati) pomemben segment antisistemskih protestnih skupin (Arrighi 1989; gl. Wallerstein 2004: 251), saj nasprotuje »kapitalizmu, razrednemu sistemu izkoriščanja, ki temelji na protislovju med delom in kapitalom in se zavzema za spremembe v smeri nekapitalističnih odnosov, svobode, enakosti in solidarnosti« (Korošec 2014, 34). V tem so podobni socialističnim strankam in sindikatom, hkrati pa so politične stranke in drugi sistemi predstavnštva zanje pomembni elementi družbene ureditve, ki omogočajo in reproducirajo odnose hierarhije, prisile, izkoriščanja, zatiranja in dominacije, zato zanje temeljnih družbenih sprememb ni mogoče doseči skozi institucije sistema (ibid: 46).

14. Gre za aktivistke in aktiviste, združene v Anarhistično fronto Posavje.

15. Vlogo anarhističnega gibanja v kontekst slovenskih vstaj umesti Korošec (2014: 47).

4.2 Institucionalni boj

Stranki, ki v praksi zasledujeta strategijo dveh korakov, tj. »povzpni se na oblast, nato pa izrabi oblast za transformacijo družbe« (Wallerstein 2004: 43–44), in ki sta se konstituirali neposredno med vstajami in po njih, sta dve. Prva je Solidarnost, v katero so se združili aktivisti in aktivistke iz Odbora za pravično in solidarno družbo, frakcij Vseslovenske ljudske vstaje ter posamezniki in posameznice iz skupine Neposredna demokracija zdaj (Kirn 2014: 125–126).¹⁶ V intervjujih so predstavniki Solidarnosti eksplicitno izrazili svojo »zadržanost do samoupravljanja«, simpatizirajo z alternativnimi oblikami ekonomije, ki same po sebi ne presegajo kapitalizma in kapitalistične logike, kot so »kooperative ali socialno podjetništvo«, in dvomijo »da z rdečo zvezdo lahko rešimo sistemske probleme« (Solidarnost, intervjuvanec/-ka 1). Druga je Iniciativa za demokratični socializem, ki je v slovenskem javnem prostoru popularizirala to sintagmo in ki želi »principe demokracije razširiti na področje ekonomije, šolstva, kulture«, kjer socializem na demokratičnih temeljih pomeni »soupravljanje in samoupravljanje podjetij s strani zaposlenih in lokalne skupnosti, države s strani državljanov in lokalnih skupnosti itd.« (IDS, intervjuvanec/-ka 1). Med člani obeh strank obstaja določena ideološka in programska distanca, ki ju ločuje. Kot je povedal eden od intervjuvancev: »IDS je bil vselej na izrazito – kako bi jih imenoval – ostrih ideoloških stališčih, s katerimi je pojasnjeval, da se mi preprosto pretvarjamo, da smo leva stranka, da smo mi pravzaprav samo neka spremenjena ali olepšana sredina, kozmetična sredina in da se z nami ne morejo povezati« (Odbor za pravično in solidarno družbo, intervjuvanec/-ka 2).

Strankama so skupni poskusi, s katerimi želijo nedemokratične institucije demokratizirati od znotraj, tj. poskusi demokratizacije lastnih strankarskih struktur. Obe sta v svoj notranji ustroj poskusili integrirati nekatere mehanizme in vzvode neposredne demokracije, horizontalizma, deliberacije in večje participacije članov (gl. Cohen in Fung 2004; Della Porta 2009: 81–82). Stranka Solidarnost eksperimentira z »*notranjim elektronskim participativnim odločanjem o delu strankinega proračuna*«, IDS pa je

temelj odločanja s predsednika in predsedstva prestavila na lokalne odbore in povolilni ali morebitni letni elektronski kongres, kjer se sprejemajo vse ključne, finančne, kadrovske, statutarne in programske odločitve [ter] s statutom omejila število mandatov v Državnem zboru, da ne bi prišlo do personifikacije stranke.

Gre za spodbudne demokratične težnje v procesih institucionalizacije protestnih zahtev in neučinkovitosti vztrajanja pri obliki protesta kot strategije spreminjanja sveta. Toda notranjedemokratične tendence so v tem trenutku prešibke in notranja demokracija posameznih strank ne more izničiti učinkov nedemokratično organiziranega političnega, gospodarskega in medijskega polja ter specifičnega odnosa, ki vztraja med njimi (gl. Crouch 2013; Champagne 2005: 50–51; Darras 2005: 160–164). Tu je izkušnja IDS, ki so ji volivci in volivke na zadnjih parlamentarnih volitvah v okviru koalicije Združene levice podelili štiri mesta v parlamentu, izredno pertinentna. Opažajo in odgovarjajo,

16. Solidarnost je na parlamentarnih volitvah leta 2014, po vstajah, sklenila zavezništvo s sredinsko Socialdemokratsko stranko, s katero sta družno nastopili na volitvah.

da se »medijsko polje omejuje na en ali dva privlačna javna obraza, ki sta privlačna za znatnejši del volilnega telesa in ju dojema kot zastopnika« gibanja ali stranke, »medtem ko posameznik ali posameznica z relevantnimi poudarki ne moreta priti v ospredje«. Strukturna logika »parlamentarizma«, kot mu pravijo, tako hkrati omogoča in ogroža obstoj stranke, saj »je oseba, ki je v ospredju, pod izrednim nadzorom, zato njen simbolni ali medijski propad ali pa izstop iz stranke – ne glede na to, kako notranje demokratična je – stranko lahko uniči« (IDS, intervjuvanec/-ka 1). Opazke so v skladu s težnjami, ki sem jih popisal drugje (Ribač 2016), zato argumentov o »železnem zakonu oligarhije« (Robert Michels) ter strukturnih transformacijah političnih polj in vplivov na posameznike ali stranke na tem mestu ne bi ponavljal (gl. Bourdieu 1991; Crouch 2013: 55–56 in 70–72).

Kot obstaja določeno nasprotovanje med idejnima zasnova oba »vstajniških« političnih strank, tako med različnimi antisistemskimi skupinami ostaja temeljno nestrinjanje glede strategije transformacije družbenih razmerij. Medtem ko določene skupine, ki se združijo v stranke, poskušajo spreminjati razmerja med razredi s »parlamentarizacijo in nacionalizacijo zahtev« (Buechler 2000: 9), druge poudarjajo avtonomijo in družbeno spremembo »brez boja za oblast« (Holloway 2004).

5 Sklep

V članku sem poskusil pokazati, da so skupine, ki so tvorile vstajniško protestno jedro, prečila mnoga nasprotja in celo konflikti, ki opredeljujejo njihov položaj v skupnem, vstajniškem delovanju. V svojem članku sem se osredotočil ravno na vozlišča konfliktov in antagonizmov med skupinami. S tem sem želel pokazati, da je družboslovno antinomijo med konsenzom in konfliktom (Tang 2011: 231–232) kot osrednjim problemom sodobnega političnega življenja (Bibič 1997: 90) ravno zaradi političnih fenomenov, kot so vstaje, treba preseči. Ravno nasprotujoče si dispozicije pa so obenem tudi tiste, ki mi v interpretaciji odgovorov omogočajo natančnejšo klasifikacijo skupin. Čeprav je bilo v odgovorih, ki so jih dali intervjuvanci, zaznati visoko mero solidarnosti, pa o skupnih prepričanjih, ki bi jih imele vse vstajniške skupine, zagotovo ne moremo govoriti. Pluralnost razlik je inherentna tudi protestni dinamiki, in kljub temu da protest predpostavlja minimalno raven konflikta z »drugim«, ga prečijo konfliktna razmerja, antagonistični odnosi in raznolikost zahtev (gl. Dahrendorf 2004; Della Porta 2009: 73–75; Kirn 2014: 120; Wallerstein 2006: 94–97). Skozi raziskovalni proces se je pokazalo, da so šli aktivisti in aktivistke različnih družbenih skupin na ulice in trge iz mnogoterih in raznolikih vzrokov, nagibov, interesov, ocene resnosti situacije itd. Različne in celo diametralne poglede imajo na moč in položaj države v kapitalističnem sistemu, vlogo govorniškega odra na vstajah, na pojav nasilja na protestih, centralizacijo vstaj v Ljubljani, na hierarhije in vlogo političnih strank ter policije v družbenem življenju. Zato o enotnosti skupin ali pojavu »vstajniškega« gibanja (gl. Diani 1992: 7–18) ne moremo govoriti.¹⁷

17. Pokazalo se je tudi, da je v trenutni konstelaciji sil odločitve nasprotnikov lažje blokirati kot implementirati. Koalicije, ki nastopijo negativno (proti konkretnemu nasprotniku ali neposrednemu cilju), namreč lažje tolerirajo in ohranijo svoje notranje kontradikcije ter kljub inherentnim konfliktom nastopijo koherentno (Rosanvallon 2008: 15).

Toda kljub konfliktom, ki prečijo tukajšnje vstajniške skupine, med večinskim delom vstajnikov in vstajnic o(b)staja specifičen konsenz: vstaje niso uspele odstraniti vzrokov lastnega vznika, a so kljub temu primorane v »hibernacijo« (Odbor za pravično in solidarno družbo, MND). Nekatere skupine želijo radikalnejšo transformacijo doseči v okviru parlamentarnih procedur in političnega polja, mnoge ostajajo aktivne v svojem lokalnem okolju in na mikro-ravni intersubjektivnih interakcij. Nujnost njihove skupne intervencije in ponoven množični prihod v javni prostor bo vzpostavil nek kontingenten družbeni dogodek – dogodek, ki ga zaradi kontingentnosti vzrokov, ki ga bodo povzročili, ni mogoče napovedati.

Literatura

- Althusser, Louis (2000): Izbrani spisi. Ljubljana: Založba *cf.
- Arendt, Hannah (2006): Med preteklostjo in prihodnostjo. Šest vaj v političnem mišljenju. Ljubljana: Krtina.
- Arrighi, Giovanni, Hopkins, Terrence, in Wallerstein, Immanuel (1989): Antisystemic movements. London: Verso.
- Bembič, Branko (2012): Kapitalizem v prehodih. Politična in ekonomska zgodovina Zahoda po drugi svetovni vojni. Ljubljana: Založba Sophia.
- Bibič, Adolf (1997): Politološki preseki: civilna družba in politični pluralizem. Ljubljana: FDV.
- Blumer, Herbert (1968/2008): Social movements. V V. Ruggiero in N. Montagna (ur.): Social Movements. A Reader: 64–72. London: Routledge.
- Bourdieu, Pierre (1986): The Forms of Capital. V J. G. Richardson (ur.): Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education: 46–58. New York, Greenwood Press.
- Bourdieu, Pierre (1991): Language and symbolic power. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Bourdieu, Pierre (2002): Praktični čut I. Ljubljana: Studia Humanitatis.
- Bourdieu, Pierre (2003): Sociologija kot politika. Ljubljana: Založba *cf.
- Buechler, Steven M. (2000): Social Movements in Advanced Capitalism. Oxford: Oxford University Press.
- Calhoun, Craig (1993): »New Social Movements« of the Early Nineteenth Century. Social Science History, 17 (3): 385–427.
- Champagne, Patrick (2005): The »Double Dependency«: The Journalistic Field Between Politics and Markets. V: R. Benson in E. Neveu (ur.): Bourdieu and the Journalistic Field: 48–63. Cambridge: Polity Press.
- Cohen, Joshua, in Fung, Archon (2004): Radical Democracy. Swiss Journal of Political Science, 10 (4): 23–34.
- Crossley, Nick (2002): Making sense of social movements. Buckingham, Philadelphia: Open University Press.
- Crouch, Colin (2013): Postdemokracija. Ljubljana, Krtina.
- Dahrendorf, Ralf (2004): K teoriji družbenega konflikta. V F. Adam in M. Tomšič (ur.): Kompandij socioloških teorij, 225–236. Ljubljana: Študentska založba.
- Darras, Eric (2005): Media Consecration of the Political Order. V: R. Benson in E. Neveu (ur.): Bourdieu and the Journalistic Field: 156–173. Cambridge, Polity Press.

- Della Porta, Donatella, in Diani, Mario (2006): *Social Movements. An Introduction*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Della Porta, Donatella (ur.) (2009): *Democracy in Social Movements*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Devine, Fiona (2002): *Qualitative Methods*. V D. Marsh in G. Stoker (ur.): *Theory and Methods in Political Science*: 197–215. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Diani, Mario (1992): The concept of social movement. *The Sociological Review*, 40 (1): 1–25.
- Fink Hafner, Danica (1992): Nova družbena gibanja – subjekti politične inovacije. Ljubljana: FDV.
- Habermas, Jürgen (2004): Druga vmesna obravnava: sistem in življenjski svet. V F. Adam in M. Tomšič (ur.): *Kompilacija socioloških teorij*, 239–244. Ljubljana: Študentska založba.
- Habermas, Jürgen (1981/2008): *New Social Movements*. V V. Ruggiero in N. Montagna (ur.): *Social Movements. A Reader*: 201–205. London: Routledge.
- Holloway, John (2004): *Spreminjamo svet brez boja za oblast*. Ljubljana: Študentska založba.
- Jalušič, Vlasta (2001): Ideologija in realnost civilnih družb: Slovenija in naslednice nekdanje Jugoslavije ter primer feminističnih skupin. V D. Fink Hafner in M. Haček (ur.): *Demokratski prehodi II: Slovenija v primerjavi z drugimi nekdanjimi jugoslovanskimi republikami*, 173–196. Ljubljana: FDV.
- Kirn, Gal (2014): Slovenia's social uprising in the European crisis: Maribor as periphery from 1988 to 2012. *Stasis*, 2 (1): 106–129.
- Korošec, Peter (2014): Ideje in prakse organiziranega anarhizma pri nas (1999–2014). *Časopis za kritiko znanosti*, 42 (257): 30–52.
- Kovačič, Gorazd (2013): *Misliti prelome, lomiti ideologije*. Ljubljana: Revija 2000.
- Kurnik, Andrej (2013): Artikulacije potrebujejo neartikuliran bes. *Časopis za kritiko znanosti*, XL (254): 11–20.
- Mastnak, Tomaž (ur.) (1985): *Socialistična civilna družba?* Ljubljana: Republiška konferenca ZSMS.
- Mastnak, Tomaž (1992): *Vzhodno od raja: Civilna družba pod komunizmom in po njem*. Ljubljana: DZS.
- Meiksins Wood, Ellen (1990): The uses and abuses of 'civil society'. *The Socialist Register*, 1990: 60–84.
- Nilsen, Alf Gunvald, in Cox, Laurence (2013): *What Would a Marxist Theory of Social Movements Look Like?* V C. Barker, L. Cox, J. Krinsky in A. Gunvald Nilsen (ur.): *Marxism and Social Movements*. Boston: Brill.
- Offe, Claus (1987): *Nova družbena gibanja: izziv mejam institucionalne politike*. Ljubljana: Delavska enotnost.
- Pavličič, Andrej (2013): Mediji ponovno gradijo legitimnost politike, ki so jo vstaje razgradile. *Medijska preža*, 44–45 (junij): 4–5.
- Ragin, Charles (2007): *Družboslovno raziskovanje. Enotnost in raznolikost metode*. Ljubljana: FDV.
- Ribač, Marko (2016): The Slovenian political field and its constraints. *Annales, Series Historia et Sociologia*, 26 (1): 159–170.
- Rosanvallon, Pierre (2008): *Counter-Democracy. Politics in an Age of Distrust*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tang, Shiping (2011): Foundational Paradigms of Social Sciences. *Philosophy of the Social Sciences*, 41 (2): 211–249.

- Tomanič Trivundža, Ilija (2015): And the word was made flesh, and dwelt among us: On zombies, political protests and the transmodality of political metaphors. *Družboslovne razprave*, XXXI (80): 31–48.
- Tourraine, Alain (1985): An Introduction to the Study of Social Movements. *Social Research*, 52 (4): 749–787.
- Vodovnik, Žiga (2015): *Demokracija kot glagol*. Ljubljana: Založba Krtina.
- Vurnik, Blaž (2005): *Med Marxom in punkom: vloga Zveze socialistične mladine Slovenije pri demokratizaciji Slovenije (1980–1990)*. Ljubljana: Modrijan.
- Wallerstein, Immanuel (2004): *Zaton ameriške moči*. Ljubljana: Založba cf*.
- Wallerstein, Immanuel (2006): *Uvod v analizo svetovnih-sistemov*. Ljubljana: Založba cf*.
- Weber, Max (1992): *Politika kot poklic*. V F. Adam (ur.): *Politika kot poklic*: 21–66. Ljubljana: Krt.
- Zavratnik, Simona, in Kurnik, Andrej (ur.) (2013): *Nesimo jih vun! Premisleki vstajništva*. *Časopis za kritiko znanosti XL* (254).

SUMMARY

Article argues and describes how in the period of mass protests (or uprisings) that occurred in Slovenia between December of 2012 and April of 2013 we cannot speak of any unified or homogenous civil society. Nor it is possible to speak of a unified »uprising movement« that emerged spontaneously and abruptly. Civil society that mobilized in winter of 2012/2013 is thus specified in the article via its constitutive parts, i.e. groups and activists that actively participated in uprisings. Author classifies all groups present in those protests and shows their differences as well as possible conflicts that arose between them. Theoretical frame that provides analytical tools for interpretation is extracted from a set of sociological theories on social movements and collective action. Author, when he classifies various protest groups and fractions, evokes Claus Offe's theory of New Social Movements and World-systemic theory of antisystemic movements. Qualitative methodology used in synthesis with theoretical frame furthermore provides the data to classify groups that actively participated in uprisings as well. In-depth interviews and focus groups enable him to recognise differences, conflicts, antagonisms and relations between protest groups. In the first part of the article groups that belong to new social movements and civil society are presented. Those groups' positioning stems from the common characteristic of being politically active in times of disintegration of Yugoslavian socialist regime and establishment of Slovenian national state, i. e. in years after 1980 and 1990. Old discourse of civil society persists in those groups' vocabulary and author recognises accusations from other protest groups as some activists openly accuse them of sectorial protection of narrow economic and professional interests. In the second part author presents groups of second (revitalised) wave of new social movements. He identifies those groups via antagonistic relationship that they form towards movements of the first wave. Former accuses the later of institutionalisation, hierarchy and historical co-optation in capitalist order. Groups of the second wave are conceptualised with Offe's theoretical apparatus as well: groups focus on processes of "life-world" colonization and express their scepticism in realising declarative societal values via established political and economic structures. However Offe's theory could be

revised and actualised since, as answers show, groups of the second wave activate, protest and mobilize in as well as against transformed set of social structures. Those groups then engage in critique of mechanisms of parliamentary democracy and incorporate anarchist methods of organizing relations into their activism and practice. In the third part of the article author dissects antisystemic groups, whose activist focus is mainly on transforming institutions and relations of the capitalist world-system. However antisystemic movements incorporate a certain conflict regardless of the goal they share, and that tension could be posed as tension between reform and revolution, or as a tension between integration and denunciation of "taking power". Later is ascribed to anarchist groups which are not thoroughly analysed here. Unfortunately answers provided in a single focus group are not representative of the whole (in our case one and only) social movement. Analysis of political parties' on the other hand mainly focuses on their inner democratisation and activists' experiences of the functioning of political and journalistic field. At the end of the article, author then concludes that in the time of Slovenian uprisings it is not possible to speak of a unified "uprising movement" per se. Heterogeneity and plurality of differences as well as latent conflicts that were not as clearly visible in times of uprisings do not provide any solid ground to claim that movement had been constituted. Author also acknowledges that protest groups remain active albeit its declared "hibernating state" and could easily emerge again when acute social conditions demand it.

Podatki o avtorju

Marko Ribac
mladi raziskovalec na Mirovnem inštitutu
Metelkova ulica 6, 1000, Ljubljana, Slovenija
e-naslov: marko.ribac@mirovni-institut.si